

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1993 m. spalio mėn. 2 d. / October 2, 1993

Nr. 190(33)

KERTINĖ PARAŠTĖ

„Naujoji briauna“ Amerikoje — kultūrinė revoliucija?

Sudėtingi aparatai, kurių pagalba žmonės galės skaityti vienas kito mintis... Mikro-
skopinės plėvelės, kurias įsodinusi
smegenis iš karto bus išmok-
tama svetima kalba... Dirbtinis
seksas su kompiuterių sukur-
tomis fantastinėmis figūromis...
Sugebėjimas matyti ir girdėti tai,
ko dabar mūsų akys ir ausys ne-
sugeba...

Malonūs skaitytojai, tai „Nau-
joji briauna“ (The New Edge),
kaip ją Amerikoje vaizduoja en-
tuziastai, tikintys, jog ateinan-
čiame tūkstantmetyje suklestės
jau prisirpusi meno, pramogų ir
komunikacijos revoliucija, kuri
pagindys visai naują kultūrą.
„Naujosios briaunos“ evangeliją
skelbia grupė rašytojų ir keli
žurnalai. Vienas jų, MONDO
2000, tvirtina esąs „paskutinis
žurnalas“, nes patys žurnalai jau
esantys „atgyvenę“.

Dar neseniai tebuvo mažai teži-
noma keistuolių sekta, „Naujo-
sios briaunos“ evangelistai jau
liejasi į pagrindinę Amerikos kul-
tūros srovę. New York'o dienra-
styje *Newsday* išspausdintas
eiliniam amerikiečiui skirtas
vadovas, kuriame informuojama,
kad „Naujoji briauna“ turi apie
100,000 pasekėjų. Tai marga miš-
rainė — ekscentriški mokslininkai,
kompiuterių fanatikai, fan-
tastinės literatūros autoriai, tech-
nologikai nusiteikę verslininkai,
ateities vizijų sužavėti intelek-
tualai.

Po visą Ameriką jau plinta po-
puliariausia „Naujosios briaunos“
naujybė — vadinamoji „be-
veik tikrovė“ (virtual reality).
Apsisrąvęs ypatingomis ausi-
nėmis, akiniais ir prie kompiu-
terio prijungtomis pirštinėmis as-

muo gali keliauti po iliuzinį pa-
saulį. Kol kas toji „beveik tik-
rovė“ dar palyginti primityvi, bet
jos galimybės beveik neribotos.

„Naujoji briauna“ sparčiai ku-
ria ir naują žodyną. Gerbiamieji
lietuviai kalbininkai, jei manote,
kad jums dabar sunku kovoti su
anglicizmų antplūdžiu, su visais
tais „dizainais“, „bryfingais ir
„imidžais“, palaukite, kol Lie-
tuvą pasieks „Naujosios briaunos“
terminai, kurių ir dauguma
amerikiečių nesupranta. Vienas
pavyzdys — „cyberpunks“ (saiber-
pankai?), medijų maištininkai,
kurie skelbiasi kovojantys prieš
„dominuojančią kapitalistinę
kultūrą“; jų triukšminga, kaka-
foniška muzika apima masinių
garsus.

Vadinamieji „hackers“ (heke-
riai?) save laiko avangardinės
technologijos riteriais, nuolat ple-
čiančiais elektronikos ribas. Jų
motto: kompiuteriai gali pakeisti
ir įprasminėti gyvenimą.

„Zippies“ (zipiai?) gerokai skir-
tingi nuo lietuviams pažįstamų
„hipių“. Šie zenbudizmo įkvėpti
profesionalai naktimis bombar-
duoja savo jusles trankia šokių
muzika, o dieną atvėsta maso-
salonuose ir izoliacijos tankuose.
Štai tokie „Naujosios briaunos“
pirmūnai, naujojo pasaulio kūrė-
jai. Jie skelbia, kad tam pasaulyje,
technologijai susituokus su kū-
rybingumu, visi tapsime savaran-
kiški ir kūrybingi. „O šaunūsai
naujasai pasauli!“ (O brave new
world) — kaip savo „Audroje“ iro-
niškai pareiškė Šekspyras.

Baigiantis pirmajam tūkstant-
mečiui po Kristaus, taip pat buvo
pakilę balsai apie senjojo pasaulio
pabaigą ir naujojo pradį. Dabar
girdime apie ateinančią techno-

„Kurti Lietuvą 21-ajam amžiui...“

Su profesorium dr. Justinu Pikūnu
kalbasi Romualdas Kriaučiūnas

Praėjusius mokslo metus pra-
leides Lietuvos universitetuose, i
Ameriką sugrįžo profesorius dr.
Justinas Pikūnas. Jis mielai su-
tiko su *Draugo* kultūrinio priedo
skaitytojais pasidalinti savo išpi-
džiais ir patirtimi.

— *Daugelis su išėjimu pensijon
pristabdo savo gyvenimo tempą ir
padidina kasdieninės rutinos
dozę. Jūsų atveju išėjo priešingai.
Kas Jus paskatino ryžtis palygin-
ti mažai žinomam išpareigoji-
mui?*

— Daug kas senatvę laiko
nusiagažavimo tarpsniu — gesta
profesinių siekimų motyvai,
trūksta asmeninių ryšių mazgai.
Laikaisi dėsno, kad profesinia-
me darbe gali būti didelių pasi-
keitimų, bet ilgo poilsio neturėti
būti. Per 1991 metų apsilankymą
Lietuvoje atnaujinau ryšius su
Vytauto Didžiojo ir Vilniaus
universitetų vadovais psicho-
logais dekanu J. Lape ir docente
Egle Rimkute. Jų kviečiamas,
jaučiau pareigą sutikti talkinin-
kauti. Kadangi Vytauto Didžiojo
universitete pats pradėjau savo
studijas, todėl ir sentimentas šiai
institucijai kaskart stiprėjo. Ga-
vęs rektorius Algirdas Avizienio
kvietimą, sutikau bandyti išbūti
išstius metus, nors žmona parū-
pino bilietą atgal be datos.

— *Ar iškilę kokių biurokrati-
nų sunkumų šį išpareigojimą ru-
šiantis vykdyti? Ar, pavyzdžiui,*

loginę utopiją. Tai ne humanis-
tinė Jules Verne'o ateities vizija.
„Naujosios briaunos“ pranašų
chore atpažįstame būdingas ame-
rikiečių popkultūros gaidas: op-
timizmą ir pomėgių kultą, rėk-
sminę reklamą ir holivudišką ko-
losališkumą, fantastinės litera-
tūros ir narkotikų religijos mi-
šinį. Šios utopijos centre — marga
tuštuma.

jp

*reikėjo kokios sutarties, išleito
mokslo dokumentų, atestacijų?
Gal kartais pasitikejo Jūsų geru
vardu ir mokslinė reputacija?*

— VDU vadovybė patikėjo be-
tiesioginių įrodymų, tačiau Vil-
niuje, jau semestru įpusėjus, Vil-
niaus universiteto pareigūnai vėl
paprašė mokslo ir pedagoginio
statuso dokumentų. Be jų esą uni-
versitetas negalės pripažinti
kurso teisėtumo. Taigi, vykstant
deštyti, reikia vėžtis diplomų ir
kitų pažymėjimų kopijas.

— *Kada Lietuvon nuvykote ir
ką ten radote?*

— Jau trečią kartą Lietuvon
nuvykau 1992 metų rugpjūčio
mėnesį, nes VDU mokslo metai
prasideda anksčiau negu Vilni-
je ar kitur. Mane nustebino va-
dovybės dėmesys, o taip pat gim-
inės ir draugai. Apsigyvenimui
gavau porą kambarių buvusioje
Belgijos ambasadoje. Buvo anks-
tyvas, šaltas ir lietingas ruduo, o
šildymo reikėjo ilgai laukti. Daž-
nai po poros valandų dėstyto gė-
lė dantis, o kai kada ir gerklę
skaudėjo. Atilankę pažįstami
rado mane sergantį. Pamažu
aklimatizavau ir pradėjau
jaustis gerai. Norisi pridurti, kad
yra lengva pabūvoti Lietuvoje
savaite, dvi ar tris, paviešėti, nu-
sifotografuoti su vienu ar kitu
valdžios atstovu ir jaustis kone
herojišką darbą atlikus. Ilgas
buvimas tampa daug sunkesniu,
o vienišumo jausmas atbunda, sa-
viesiems lengvai gyvenant kita-
pus Atlanto.

— *Kokiomis sąlygomis dirba-
ma Vytauto Didžiojo universitete?*

— Sąlygos yra sunkios tiems,
kurie gyvena vien iš algų. Kaip
ir visam personalui, taip ir man,
ribotos algos buvo mokamos tala-
nais. Pačiam reikėjo gaminti pus-
ryčius, o dažnai ir vakarienę, nes
daugelis valgyklų atsidaro 11 va-
landą ir užsidaro 4 ar 5 valandą.
Taigi pietus valgydavau 2-3 va-
landą valgyklose. Kavinės ir val-
gyklos tapo apytuštės, kainoms
nuolat tebedidėjant. Metropolijoje
ar Gulbėje (buvusioje Konrado
kavinėje) paprastai atrandi apie
tuziną asmenų.

— *Jums taip pat teko dėstyti
Vilniaus universitete. Kokie ten
panašumai bei skirtumai, palygi-
nus su Vytauto Didžiojo universi-
tetu?*

— VDU yra nedidelis, bet paly-
ginti moderniškas universitetas,
kuriame, kaip ir Šiaurės Ameri-
koje, visi bakalauro laipsnį įgy-
jantieji mokes vartoti kompiute-
rius, o taip pat kalbėti angliškai.
VU yra didelis, su daugybe dė-
stomų dalykų, turi daug mokslin-
kų, atlieka gausius tyrinėjimus
ir turi tarptautinį vardą dėl
kai kurių reikšmingų pasiekimų.
Jis tebėra biurokratiškas ir ne
per daug mėgsta svetimšalius
kaip dėstytojus. Matyti, daug kas
ten bijo prarasti savo pozicijas.
Profesoriai, kaip ir politikai,
mėgsta diferencijuotis. VU yra
dvi psichologijos katedros. Dabar
Lietuvoje yra šeši valdžios pripa-
žinti universitetai ir dar du ban-
do inkorporuoti. Deja, institutų
pasikeitimas į universitetus netu-

Justinas Pikūnas

Jono Urbano nuotrauka

ri prasmės, tai tėra vien naujų
etikečių prisegimas. Šių metų
biudžetui švietimo institucijoms
reikšmingai sumažėjus, jos negali
artėti prie universitetų statuso.
Čia prisimenu, kad nuo pat VDU
įsteigimo VU išlieja daug energi-
jos, bandydamas kiekviename
etape sustabdyti VDU kūrimosi
procesą.

— *Kokius kursus dėstėte ir ko-
kias seminarus vedėte?*

— Rudens semestru dėstiau
tris kursus: Vystymosi psichologi-
ją, Psichodiagnostiką ir Asmeny-
bės psichologiją. Norėdamas pra-
plėsti studentų akiratį, pavasario
semestre dėstiau Gyvenimo stilių
psichologiją, taip pat Psicho-
diagnostiką. Nesu girdėjęs, kad
kuriame nors universitete būtų
buvęs dėstoma stilių psichologi-
ja, tuo labiau Lietuvoje. Pradėjau
miniseminarą daktarantams.
Tenka pirmininkauti Psichologi-
jos mokslų daktarato programai
(sudarytai kartu su Klaipėdos
universitetu). Sutikau dalyvauti
Lietuvos mokslo diplomų ir peda-
goginių laipsnių nostrifikacijos
komisijos darbe. Reikia juk pa-
naikinti daktarų, profesorių ir ki-
tus titulus tiems asmenims, ku-
rie juos įgijo už propagandinius
darbus, ne už mokslinius pasiek-
mus.

— *Kaip galėtumėte apibūdinti*

*Jūsų kursų klausiusius stude-
tus?*

— Visus dėstyto kursus sąži-
ningai lankė studentai ir vis po
keletą dėstytojų. Mane nustebino
daugelio studentų sugebėjimas
pasisavinti kone visą dėstytą
medžiagą, ypač psichodiagnosti-
koje — laikyti egzaminus ir rašyti
prasmingus pranešimus su diag-
nostiniais, prognostiniais ir tera-
piniais nurodymais, gal net ge-
riau negu JAV universitetuose.
Deja, abiejose universitetuose
trūksta instrumentacijos, egza-
minavimo aparatūros ir iliustra-
cinių priemonių, o taip pat spe-
cifinės literatūros anglų kalba.

— *Kuo jie panašūs ir kuo ski-
riasi nuo studentų University of
Detroit, kur daugelį metų profes-
riavote?*

— University of Detroit paži-
nau daug tūkstančius studentų,
labai ir vidutiniškai gabių, bet
pradedant aštuntuoju dešimt-
mečiu atsirado ir labai silpnų
studentų. Reikia stebėtis, kaip
šieji įgijo reikiamas kvalifikacijas
studijuoti. VDU ir VU tokių silp-
nų studentų sakyčiau, kad nėra.
Konkursiniai egzaminai, matyti,
išskiria nepasiruošusius studijų
darbui (išskyrus vieną akademi-
ją, kur priėmimas tebėra išspren-
džiamas valiuta — doleriais, mar-
kėmis).

— *Kaip galėtumėte apibūdinti*

— *Prieš penketą metų, man lan-
kantis Vilniaus universitete,
psichologijos katedra atšaukė
savo užsiėmimus, kad galėtų iš-
klausyti psichologo pranešimo.
Tada, rodos, jie gaudė kiekvieną
vakarietišką žodį ar informaciją.
Ar dar vis yra toks intensyvus dė-
mesys Vakarams?*

— Dėmesys Vakarų atstovams
tebėra intensyvus, nepaisant
didelės svetių gausos. Mokama
visus priimti, pavaišinti, bet
dažnai nemokama pasinaudoti jų
profesiniais patarimais. Tebėra
daug pasikeitimų blokuojančio
partinio biurokratizmo — patys
naudingiausi projektai dažnai
užsiguli ant jo stalų. Vakarų spe-
cialistai mėgsta greitą sprendimą
ir skubiai pritaikomą projektų
įgyvendinimą. Atrodo, kad ne tik
Lietuvos Aukščiausioji Taryba,
bet ir Lietuvos Demokratinės
darbo partijos dominuojamas Sei-
mas ir vyriausybė vis dar tebeieš-
ko veiksmingumo paslapties. Štai
kad ir labai pavėluotas lito įvedi-
mas 1:100 santykiu nėra tikra fi-
nansinė reforma, o tik nedaug
kas geriau, kaip vieno popieriaus
pakeitimas kitu — juk negalima
nuskriausti savo turtingų draugų
ir naujųjų „šešėlinės ekonomijos“
milijonierių, tuo labiau mafiozų.
Kaipgi padidinsi ratą nuo 1:100
iki 1:150, 1:200 ir t.t. Užmiršta-
ma, kad mafijos elementas ir kiti
vertelgos nemokejo ir nemoka nei
mokesčių, nei miltų, išveždami
metalus, televizijos aparatus ir
kitas vertybes per neapsaugotą
sieną, o vėliau kyšiais nusipirk-
dami leidimus. Jie skurdina Lie-
tuvą. Tuo pat metu legaliai pre-
kiaujantieji moka mokesčius ir
dar turi mokėti aukštas kainas
mafijai už savo įmonių ir pardu-
tuvų „saugumą“. Besikartoją
sprogimai Vilniuje, o taip pat
Šiauliuose ir kitur liudija reika-
lingumą mokėti. Teisingumo rei-
kalavimai nėra įgyvendinami ir
vis didėjantis tautos nuosimtis at-
siduria už skurdo ir bado ribos.

— *Kuo Jūs, kaip vakarietiško
psichologijos mokslo atstovas,
prisidėjote prie esamos akademi-
nės rutinos praturtinimo?*

— Aktyviai dalyvavau kated-
ros, dekanato ir VDU tarybos
darbuose, daug ką siūliau ir bent
kai ką sugebėjau pakreipti mo-
dernaus universiteto modelio
linkme. Taip pat savo mintis iš-
dėstiau viename antrame straips-
nyje, pasiūniau porą memoran-
dumų Lietuvos vyriausybei, kal-
bėjau per Lietuvos radiją ir Kau-
no televiziją.

— *Jūsų knyga lietuvių kalba
apie asmenybės vystymąsi, išleis-
ta Amerikoje, žinoma ir Lietuvo-
je. Kokie atsiliepimai apie ją?*

— Buvo ne daug, bet idomių at-
siliepimų. Kai buvęs Švietimo ir
(Nukelta į 2 psl.)

Draugai

R. Rakausko nuotrauka

Kasmetinė Lietuvių fotomenininkų paroda
atidaroma šių metų spalio 29 dieną, penktadienį,
7 v.v. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čika-
goje. Paroda vyks iki lapkričio 7 dienos. Užbaig-

tuvės ir premijų įteikimo iškilmės bus lapkričio 12
dieną per vakaronę Jaunimo centro kavinėje. Šių
metų parodos ir konkurso tema yra „Draugystė“.
Parodą rengia Budrio vardo lietuvių fotoarchyvas.

Šiame numeryje:

Kultūrinė revoliucija Amerikoje? • Pokalbis su dr. Justinu Pi-
kūnu • Pulgi Andriusį prisiminus • Pulgio Andriusio humo-
reska • Laiškai iš Vilniaus (9) • Artūro Tereškino eilėraščiai
• A.a. dailininkui Viktorui Vizgirdai • Nuomonės ir pastabos
• Apie teologiją VIII Mokslo ir kūrybos simpoziume • Petro
Kiaulėno paroda Vilniuje

Pulgi prisiminus

VYTENIS STATKUS

Pradedant apie kurį nors žmogų kalbėti, paprastai reikia pasakyti ir jo pavardę, tačiau, kalbant apie kai kuriuos, vardas nustelbia ir pavardę. Pulgio atveju, pavardę gali dar painingiau įnešti, jis pats sako, kad jo tėvas buvo Juozapas Žemaitis, mokykloje jis buvo įrašytas Andrusėvičium, o į literatūros laukus išėjo Andriūšiu. Lietuvos gyvenimo kasdienybėje nestigo nei Žemaičių, nei Andrusėvičių, bet Pulgis išliko vienintelis. Taip ji ir prisimenu — Pulgi.

Buvau dar labai jaunas gimnazistukas, kai į mano rankas pateko, nežinia kuriais keliais atklydęs, toks raudonais viršeliais, šapirografuotas sąsiuvinis, jau net šiems laikams moderniai iliustruotas, pavadintas „Sėpėli-jada“. Kiek prisimenu, leidėju buvo pasirašęs Pulgis Žemaitis. Tai buvo tikras „atsiskaitymas“ su Kaune veikusios „Aušros“ berniukų gimnazijos vadovybe bei pedagogais: direktorium Mykolu Biržiška, matematiku (rodos) Račkausku, juos išvadins „krusėjais“, lotynistu Kepalu, pavadintu „pastipusių kalbų moku-vu“. Tiems laikams (apie 1926 metus) tai buvo gana revoliucinis žygis. Keletui metų praėjus, teko matyti ir „Sėpėlijados akademikos“ sąsiuvinį.

Jau kiek vėliau pradėjau pastebėti periodinėje spaudoje gantos aprašymus, kuriuose labai patraukliai buvo vaizduojama smul-

Pulgis Andriūšis Čikagoje 1968 metais.

kioji gyvenija ir augalija: pievų žolelės, vabzdžiai, jų gyvenimas ir visa jų aplinka. Man tie aprašymai labai patiko ir buvo artimi, nes kaip tik ta gantos sritimi pats domėjausi, o aprašymai visai atitiko mano pastebėjimus.

Karo blūdas lietuvių išblaškė po anksčiau vos girdėtus pasaulio kraštus ir užkampius. Pabėgėlių stovykloje teko pirmą kartą gyvą pamatyti ir išgirsti Pulgi, kai su Antanu Gustaičiu ir dar kuriuo žodžio menininku atvyko literatūros vakarų pajavirinti pilk-

stovyklinį gyvenimą. Tolešnis veiksmas persikelia į Australiją. Paskirtas darbo sutartį atlikti imigrantų šeimų stovykloje Scheyville, kuria lietuvių tuoj „suliutvinome“ Skaudville, gavau atsakymą už tvarką ir gerovę stovyklos dalyje, be galios tuo reikalu ką nors daryti, nebent panaudojant „diplomatiją“. Stovykla buvo nauja, dar be gyventojų. Vieną dieną atvyko šeimų transportas, kurio sąrašė buvo įrašyta Marija Andrusėvičius su vaikais Gediminu,

Laisve ir Rasa. Nebuvo abejonės, kad tai Pulgio šeima, jai paskyriau kambarį nuošaliame barake, toliau nuo desimties tautybų moterų bei vaikų keliamo triukšmo. Pulgis su šiuo transportu neatvyko. Pagal visiemis imigrantams lygiai taikomą profesijos klasifikaciją, vyrams — „labourer“, moterims — „domestic“, jis jau dirbo Sydney miesto geležinkelio stotyje, valydamas vagonus, o gyvenimo netolimoje darbininkų stovykloje, palapinėje. Tik savaitgaliais jis atvažiuodavo traukiniu pas šeimą.

Turėdami to paties amžiaus vaikų, greit susipažinome ir susidraugavome su Andriūšiu šeima. Netrukome susipažinti ir su Pulgiu.

Nebeatsimenu, ką Pulgis kalbėjo apie Australijos gamtą, taip skirtingą nuo Lietuvos gamtos. Vidudienį saulė ten šiaurėje, vasaro kaitros prasideda apie Kalėdas, kas imanydamas Kalėdų ir Naujų metų šventę važiuoja į pajūrius. Vietoje žaliuojančių eglėnų, pušynų, beržynų, ten pilksvai žali, šakas nuleidę eukaliptai, vietoje linksmy gegučių, skambų lakštingalų, ten fleitų garsais švilpauja australinės šarkos, o tekančią saulę pasveikina ir besileidžiančią atsi-sveikina vaiduokliška kvatodamos kukabaros. Pašalo niekad nematančioje, saulės negailestingai kaitinamoje žemėje auga tik šiurkšti žolė, kieta miško žemė neišdaigina nei grybo, nei uogienojaus.

„Skaudvilės“ stovykla buvo pastatyta banguotoje vietoje, mažai gyvenamoje apylinkėje, tai buvo gera vieta ir sąlygos susipažinti su mažai paliesta gamta. Kaip ir kiti lietuviai, Pulgis turėjo labai skaudžiai pajusti tą skirtumą tarp švelnios lietuviškos ir šiurkščios australiškos gamtos.

Baigiantis įsipareigojimų dirbti valdžios skirtą darbą, reikėjo pasirinkti vietą laisvai apsigyventi ir dirbti. Artimiausias buvo Sydney miestas, bet jis neviliojo dėl didelių atstumų ir nemalonaus, karštai drėgnos klimato. Nepatiko jis ir Andriūšių šeimai. Apsisprendžiau bandyti kurtis Pietų Australijos sostinėje, Adelaidės mieste, kur jau kūrėsi kai kurie lietuviai. Susitarėme, kad apie tenykštes sąlygas pranešiu ir Andriūšiams.

Prieš išvažiuojant, stovykloje gyvenę lietuviai susimetė atsi-sveikinti — išleistuvėms. Bendrame Andriūšių šeimos gyvenamo barako kambaryje susisėmė šio bei to skanesnio, ant stalo atsistojo vyno ir „Agnieskos asarelis“ buteliai. „Agnieskos asarelis“ lietuviai greit praminė Australijoje žinomą gėrimą, oficialiai vadinamą „St. Agnes Brandy“. Jaukiai vakarojant, Marytė nutarė, kad Pulgiui metas eiti poilsio, pasiėmė jį už parankės ir išėjo. Keliolikai minučių praėjus,

Marytė grįžo viena ir pasakė: „Pulgi nuvedžiau namo, padėjau nusirengti ir palikau lovoje“. Praėjus maždaug dešimt minučių, atsidarė durys ir įėjo Pulgis: gražiai apsirengęs, kaklaraistį užsirišęs... „Tai kaipgi čia: gi negalima eiti miegoti, kai ant stalo dar yra netuščių butelių...“

Adelaidės atkile, Andriūšiai pasijuto savoje aplinkoje, čia buvo susispietę įvairių meno sričių žmonės, kurie, nors ir nelengvomis sąlygomis kurdamiesi, rado laiko visokeriopai kultūrinei veiklai. Čia ir teatras, choras, muzikinė veikla, savaitgalinė mokykla, sportininkai, koncertai... Nekalbant jau apie literatūros renginius.

Apsisprendė, kad „Australija ne mums, mes ne Australijai“, išgirdome iš Pulgio šios galvosenos kritiką. „Jeigu jau iš Australijos keltis, tai tik į lotynų kultūros kraštus. Ten žmonės gyvena be tų visų anglosaksiškų kraštų rūpesčių ir įtampos. Duonos, vyno užtenka visiems, pavargę, atsigėrę, sėdi po medžiu su gitara ir džiaugiesi gyvenimu. Amerikoje žmonės tapę ne žmonėmis, o mašinos dalimis. Ten visa dirbtina, net gero alaus nėra — jis daromas, į vandenį įpylus kurių ten miltelių...“

Pulgi vėl teko sutikti po dvylikos metų, jam atsilankius Amerikon. Jau buvo pastebimas jo sulėtėjimas, skundėsi, kai reikėjo palypėti kelias pakopas įeinant į namus.

Paskutinį kartą Pulgio vaikščiotais takais teko pavaikšioti 1979 metų pabaigoje, aplankyti jo ir šeimos gyvenamus namus, pasigėrėti jo gražiu apelsinų, migdolų, vynuogių sodu, atsisėdus prie jo rašomojo stalo, pasižiūrėti pro langą, pro kurį matyti ne

Pulgio Andriūšio našlė Marija Andriūšienė (viduryje) su dukrom Laisve Andriūšyte (kairėje) ir Rasa Andriūšyte (dešinėje) 1979 metais Adelaidėje, Australijoje.

Andriūšių šeimos namas Adelaidės priemiestyje Kurralta Park 1979 metais.

Silijus, o Kurralta parko namukai...

Adelaidės centrinėse kapinėse aplankiau Pulgio kapą su visoms kapinėms standartinio dydžio juodu antkapiu, bet su taip prasmingu įrašu „Sudiev, kvietkeli“.

Gimtojo krašto laikraštyje buvo žinutė, kad Marijos Andriūšienės išsaugotas Pulgio susirašinė-

jimo su įvairiais rašto žmonėmis archyvas jo dukros Rasos Beatty buvo nuvežtas Lietuvon ir atiduotas Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui. Ir taip dalelė Pulgio gyvenimo bei kūrybos grįžo ten, kur Pulgiui nebuvo lemta grįžti, bet kur jis gyveno savo širdimi, savo atsiminimais.

Pulgis Andriūšis

Geras akcidentas

Dabar žmogus be automobilio kaip be kojų, jį visi važiuotų su mašina ir į tualetą, jeigu tarp miegamojo kambario ir minėtos vietos būtų išvestas meksfaluotas plentas. Mašina važiuotų ir nuo minkštasuolio ligi televizijos aparato persukti stoties, kai galutinai nusibosta šūdabaliu filmas. Atimk žmogui mašiną, ir jis liks bekoju, berankiu invalidu. Tad nereikia stebėtis, kad mūsų tautiečiai, susirinkę krūvon, tėsineka apie nuotykius, surištus su automobilizmu ir jo pasekmėmis.

Ana, va, australiškai saulėtą sekmadienį iš Barosos Slėnio į Adelaidę pavakariais grįžta savo jaukiu zefiruku Oldžis Kalabašinskas. Su draugu Džioniu Vasiutkevičium buvo Tanundoje aplankyti bendro draugo, kuris buvo nebloginai įsitaisęs tenykštėje brendy pilstytuvėje, taip sakant, gyvena kaip kandis gelumbėse. Žali vynuogynų šlaitai, minkštas motoro dūžėjimas, saulė, mėlynas dangus nuteikia draugus poetiškai.

Neblogą akcidentą turėjo ir Paul Burdulis — šneka atvangiai Džionis Vasiutkevičius, patogiai išsipletojęs užpakalinės sėdybos minkštybėse, — jo austinukas, jau prieš tai tris kartus velnio neštas ir pamestas, iš remonto dirbtuvės išėjo kaip naujai gimęs, važiuoja šeštadienį į kartiamą pasirodyt draugams, lyg sakydamas „na, ir ką, aš vėl gyvenau“. Šeštą valandą išmetus laukan, apsirūpinęs linksminadų buteliais, čiuožia Port Rodu namo tęsti pradėtą darbą. Kryžkelėje už Torenso tilto nei iš šio nei iš to Burdulis jaučia, kad jis jau išmestas ore daro mirties kilpas, apspūkęs kelis ratus, nusileidžia purvinoje upėje, nebetinkamas net policijos apklausinėjimams. Atgavęs samonę ligonbutyje, klausia atėjusių jį aplankyti draugų, kas atsitiko jo austinukui, šie atsako, girdi, iš viso policija toje vietoje tesurado tik tai mašinos numerio lentelę, o visa kita buvo dingę be žinios.

Taip ir nerado mašinos? — klausia sužavėtas tokio įspūdingo akcidento Algis Kalabašinskas.

Kai kurias dalis rado patilteje, aplinkiniuose kiemuose, ant stogų, ant telefono vielų, bet jas sudėjus krūvon nieko neišėjo, kuo galėtų važiuoti.

O kaip patsai Burdulis, ar jam dar liko pakankamai kūno dalių, kad galėtų eiti į fabriką?

Po trejeto dienų atsistojo ant kojų sveikas kaip ridikas, besidžiaugdamas, kad jį mašina iš karto trenkė du sunkvežimiai ir jį lyg iš sviedyklės išmetė į orą, paskui angelas-sargas švelniai pakiojo pagalvėles ir pagulė ant vandens. O, tai bent buvo akcidentas! Ir aš tokį norėčiau turėti!

Algis Kalabašinskas ėmė pasakoti apie savo nelaimingus atsitikimus, girdi, vieną kartą įvažiavęs į medinę kaimynų tvorą, aplankstęs mašinos sparnus, kitą kartą nusibalnojęs krumplius tarp durų, trečią kartą radęs policininko prikljuotą raštelį sumokėti dešimtis šilingų.

Ir tu tai vadini akcidentais, — ėmė kvatotis Džionis, — gedą turėtum, dar imsi pasakoti, kaip suvažinėjai pensininkės vištą ar paliegusią katę! Pasikavok su tokiais akcidentais! Va, Stenlis Zalatorius nakties metu iš girtos kompanijos važiuo ir, važiuodamas, pabudo, o pabudęs klausia pakeleję žmogų, kokia čia vieta, o žmogus atsako, kad čia plentas į Melbourne, girdi, tik ką esi pervažiavęs Adelaidės kalnus. Artimiausioj kryžkelėj apsisuko ir grįždamas namo įkrito bedugnėn. Be samonės pervažiavęs pavojingus kalnus, su pilna samone suklupo. Besiritendamas staigion pakalnėn už medžių, paspyrė nebesuremontuojamą mašiną prarajon, šiaip taip prisisaukė žmones, ligoninėje jam atitiesino ir visas puses išsišovusius kaulus ir dabar dirba sau linksmas antvalandžius piktai kitai mašinai, vėl turėtų ką sudaužyti. Puikus akcidentas, tai ne tavo sapalaijimai apie nubalnotus krumplius.

Džionis taip poetiškai pasakojo apie policininkus, susibėgusias žmonių minias, laikraščių reporterius, benzino ir kraujo klanus, ambulanso neštuvus, daktarus, sugipsuotus kūno sąnarius, simpatingas, baltas slauges ligoninėse, rimtus teisėjus, sukčius draudimo agentus, jog Algis Kalabašinskas pasijuto niekam nevertu žmogpalaikiu. Bandė net meluoti, girdi, ir aš neseniai vos ne vos maždaug nepraradau savo mašinos ir dar priedu — gyvybės, geležinkelio pervažoje, dar užpakaliniais ratams beveik esant ant bėgių, maždaug prašvilpė ekspresinis traukinys...

Ir gi tipas, — paniekinamai pertraukė Džionis, — pas tave tiktai, „vos-vos, maždaug, beveik“, o jokių įspūdingų faktų nei šonkauliuose, nei ant veido, nei banko knygtuteje, atsirado irgi mašinos savininkas, atsiprašant!

(Iš Pulgio Andriūšio archyvo)

Pulgio Andriūšio archyvo, kuris pasta-ruojų laiku buvo perduotas Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui, likimu, dar prieš Lietuvos atgimimo laikotarpį, ilgą laiką rūpinosi Australijos lietuvių veikėja Isolda Poželaite-Davis. Jai esame dėkingi už Draugui atsiųstą šį Pulgio Andriūšio kūrybos gabalėlį, kiek žinoma, dar niekur nebuvusį apsaudintą.

„Kurti Lietuvą 21-ajam amžiui...“

(Atkelta iš 1 psl.)

Kultūros ministras Darius Kuolys ir kai kurie kiti pasako, „Aš skaičiau Jūsų knygą“, arba kai kun. dr. Antanas Paškus Naujajame židinyje rašo, kad ši knyga yra tikra dovana skaitytojui, arba kai vienas antras studentas paprašo pasirašyti — toks dėmesys stebina mane.

Smagu patirti, kad ruošiamą antroji, papildyta laida. Kas ima iš iniciatyvos ir kokiomis sąlygomis ji bus išleista?

Miela sakyti, kad žymiai padidėjusių ir kun. Vaclovo Aliulio redaguotą antrąją laidą, pavadintą *Asmenybės vystymasis*, išleis VDU, nors gaila, kad dėl biudžeto sumažinimo reikėjo išbraukti nemažai kitų leidinių. Greičiau-

siai šiuo metu jau vyksta spausdinimo procesas, nes ji buvo surinkta ir korektūra atlikta, man dar tebesant Kaune.

Lietuvoje ne tik profesoriavote, bet išjungėte į jos buitį, kasdieninį gyvenimą. Ką teko patirti, ko gal nesitikėjote, ir ko nepatyrėte, nors buvote tam pasi-ruošę?

Stengiantis ir nebijant darbo, yra imanoma visapusiai įsijungti ir spręsti profesinio darbo ir buities sunkumus. Teko patirti stebėtiną dėstytojų ir mokytojų susidomėjimą. Negalėjau teigiamai atsakyti į daugelį kvietimų paskaitoms, seminarams. Neturiu tiek energijos, o ne visada galėjau atsakyti į giminių ir draugų kvietimus. Štai

toks netikėtumas — autobusu atvažiuoja apie 40 Raseinių aukštosios mokyklos mokytojų ir jiems skaitau paskaitą VDU rūmuose.

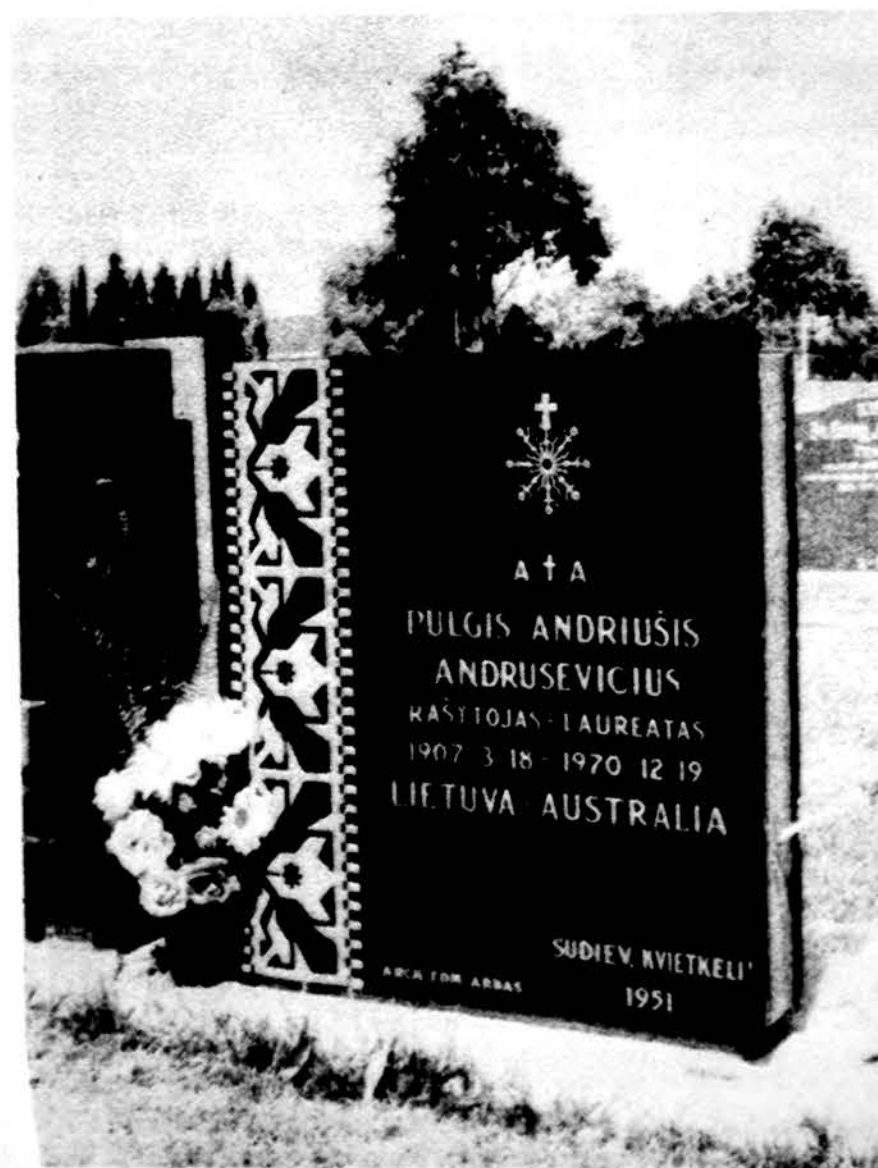
Kokius patarimus turėtumėte savo jaunesniems kolegoms, kurie domėtis ir norėtų Jūsų pėdomis pasekti ir metus kitus įsijungti į Lietuvos akademinį gyvenimą?

Būtų labai prasminga, kad jauni kolegos padirbėtų vieną kitą semestrą ir tuo padėtų kurti Lietuvos demokratiją, ekonomiką, kultūringumą bei krikščioniškųjų vertybių pilnesnį supratimą, kad jie ten panaudotų savo profesinę patirtį ir mokslinius sugebėjimus. Girdėjau pasakymų, kad „manęs nepakviėtė“. Rektoriui ir fakultetų dekanams sunku žinoti, kas atvažiuotų, jeigu būtų pakviestas. Reikia patiems pareikšti savo norą ir nurodyti mokslo sritį, tuomet jie planuos ir atras savo programose tinkamas galimybes. Galima rašyti Vytauto Didžiojo universiteto rektoriui profesorius dr. Broniui Vaskeliui arba Mokslų dekanui, VDU, Daukanto 28, 3000 Kaunas, Lietuva.

Dar ilgus metus Lietuvos institucijoms ir visuomenei reikės visokeriopos pagalbos. Kas kitas, jei ne mes, kaip lietuviai ir profesionalai, atsiliepsime į šio laiko iššūkį „kurti Lietuvą 21-ajam amžiui“?

Nuoširdus ačiū mielam profesorui už suteiktą informaciją, pasidalinimą išpūdžiais ir patirtimi Lietuvos universitetuose.

Dr. Justinas Pikūnas bus vienas iš paskaitininkų šiemetinio Ateities studijinio informacinio programoje. Ateities savaitgalis vyks lapkričio 5-7 dienomis Čikagoje ir Lemont'e. Programoje laukiamas svečias iš Lietuvos rašytojas Jonas Mikėlinas, kalbėsias literatūrinėmis temomis. Lietuvos istorijos Pirmojo pasaulinio karo metu tema palies University of Pennsylvania daktaras Vejas Liulevičius iš Philadelphia.

Pulgio Andriūšio antkapis Australijoje, Adelaidės kapinėse.

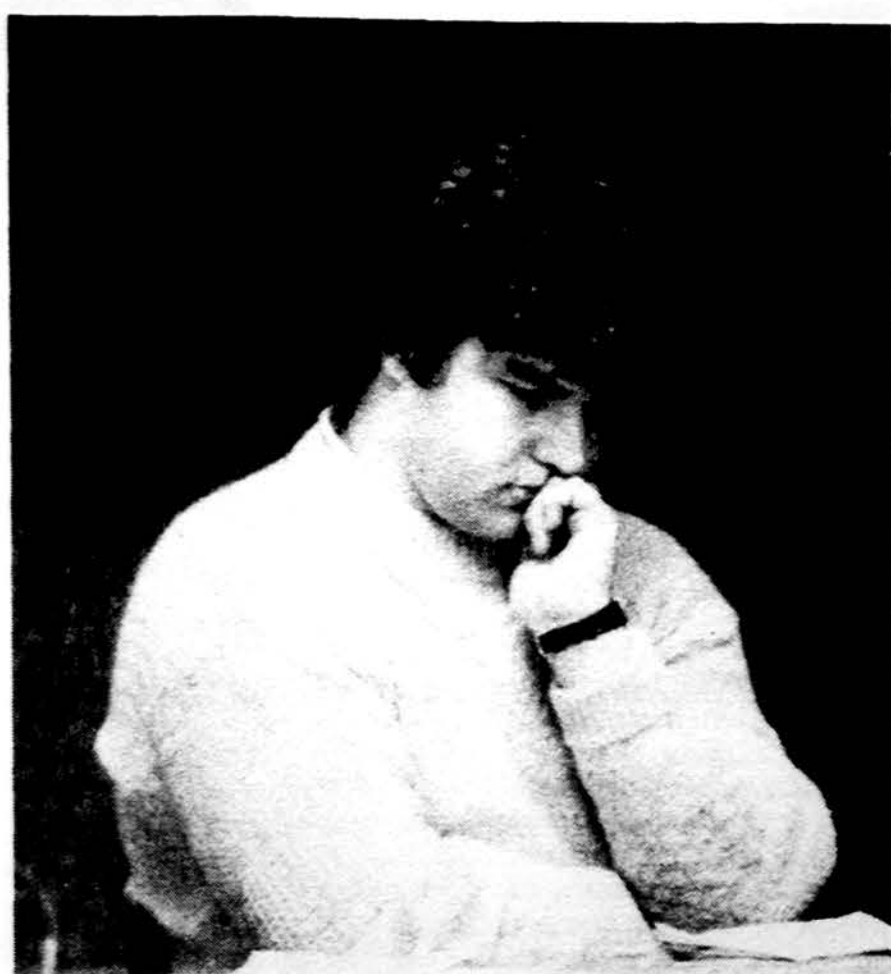
Laiškai iš Vilniaus (9)

Sveiki mielieji,
štai jau devintą sykį mėginu Jus pasiekti, galvodamas, kaip apsaugoti viską, kas Lietuvoje šiuo laiku tveriasi. Popiežiaus vizitas mus buvo kiek pakėlęs nuo šios perdėm nuodėmingos žemės, o šiuomet, atrodo, vėl leidžiamės artyn pelkėtos Hado karalystės, panirdami į kasdienybės tvaiką, kur pykčio, skriaudos, blogio negandos yra ištikimesnės palydovės nei šviesiosios šio pasaulio jėgos. Beje, taip turbūt ne tik Lietuvoje.

Pilietinio karo grėsmė pavadinoma vienas mano draugas – vieno pagrindinio Lietuvos dienraščio korespondentas – dabartinę situaciją, aplankę maždaug 150-ies Kauno savanorių būrį, užsiglaudusių miškuose rugsėjo 16-tą dieną. Pasak pasitraukusiųjų, jie negalėjo kitaip pasiekti. Tam tikros jėgos su policijos pagalba bandė sudoroti savanorių pastangas kovojant su mafija (nors šių savanorių gretose yra žmogus, popiežiaus vizito dienomis bandęs naganą Kauno garaže, nuo kurio vos už 50-ies metrų ejo popiežiaus trasa).

Naujieji miškiniai teigia, jog jiems pradėjus kovą su organizuotu nusikalstamumu, į kurią, saivai apsaugai, įsitraukė ne vien eiliniai vykdytojai, jiems imta grasinti, persekios jį šeimos. Dėl to su 133-imis automatiniais ginklais pasitraukta į mišką.

Beje, jau žinomi ir preliminarūs pasitraukusiųjų reikalavimai. Reikalaujama, kad iš vadovaujančių Krašto apsaugos ministerijos darbuotojų būtų pašalinti buvę sovietų armijos pulkininkai, (dalis jų kovojo Afganistane ir neabejojamai vienaip ar kitaip priklausė nuo KGB), atsisakantys ministras Audrius Butkevičius, jo pavaduotojas ir SKAT'o štabo viršininkas Jonas Gečas bei Kauno SKAT'o teritorinės gynybos viršininkas V. Vilkelis (Tiesos 1993 m. rugsėjo 18 d. informacija). Tais patys šaltiniais teigia, jog reikalaujama, kad maištininkams įstatymais

Julius Keleras

Jono Kuprio nuotrauka

būtų užtikrintos socialinės savanorių garantijos, būtų nustota persekioti pirmuosius savanorius, nutraukti visas bylas, iškeltas savanoriams, jei jie turi bylinėtis su mafijozais ir kt. Bene svarbiausias dalykas, kurį jie pareiškė – ydinga Lietuvos gynybos doktrina, kurią būtina keisti. Tiesa, per televiziją ir spaudą pernelyg išsamios komentacijų informacijos apie tai neišgirsime, kažkam, matyt, tas nenaudinga...

Minėtas bičiulis, apsilankęs miške, pasakojo, jog įvairaus amžiaus – nuo 18 iki 60 metų – pasitraukėliai darniai gyvena troboje, vietiniai gyventojai aprūpina juos morkomis ir bulvėmis, o Kauno laiko laikraščio redakcijai sunešama daugybė maisto produktų, kurie irgi pristatomi į pakaunės mišką. Reikalui esant, kitos SKAT'o (Savanoriškos krašto apsaugos tarnybos) rinktinės, kurias

sudaro apie 10,000 ginkluotų lietuvių, ateis į paramą. Buvo teigta, jog pagrindinės jėgos konflikto atveju veiks miestuose, rengdamos pasalas. Sukilėlių (turbūt jau galima juos taip vadinti) vadas – Jonas Maskvytis – 1991-ųjų metų sausį saugojęs Vytauto Landsbergio kabinetą ir, jeigu įvykiai būtų pakrypę nepalankia linkme, Maskvyčiui buvo pavesta sušprogdinti sovietų sraigtasparnių degalų bazę Kaune (Amžius 1993 m. rugsėjo 18-24 d. informacija) ir strategiškai svarbiausius Kauno tiltus (Tiesos 1993 m. rugsėjo 18 d. informacija). Taigi reikalaujama rimi. Jei vyriausybė nepajėgs išspręsti šio konflikto, gresia rimtas kraujo praliejimas...

Gal kitą kartą apie džiugesnius lietuviško gyvenimo virpesius. Jūsų dar neišėjęs į miškus savanoris raštininkas

Julius Keleras

Artūras Tereškinas

DEJONĖS

atkelk vartelius, pasveikink: sudiev,
mano našta, kurios nenešiojau niekad,
tačiau kuri gyvena many – nei
tu, mano nelauktasis, nei tu, mano nelauktoji,
nei jūs, mano nelaukietė, pasiklydę
nežinomuose miestuose, žaibių blyksniuose,
išprotėjusių premiesčių pakelėse,
greitkeliose, kurie ištirpsta su paskutiniu
ženklų: sustoti

varovai, pasiklydę tavo akių vyzdžiuose, dar šūkauja apie
pavargusių žvėris, jų kraujuotos kanopos trenkia
praėjusiais šimtmečiais, jų šnervės plyšta nuo
seniai užmirštų religinių giesmių, kurių niekas
niekad nebeįgirs, tik tu, džiūgaudamas dėl savo pergalės,
dėl leisgyvių

varovų, dėl leisgyvių paties savęs, kvatoji,
kad šiandien – paskutinė nuomario naktis, – šiandien
išsiskirsime su savo senatvėmis, su savo varpais, su savo
lapais, su savo numylėtiniais, su savo priešais, –
šiandien žydėsime kartu su nuvytusiomis rožėmis,
užmiršdami paskutinius kraujuojančius debesis

atsisveikinimo sekundė: lapai, gelė, nuvytę tavo veidas, ap-
sirikau, manydamas, kad gamta moka liūdeti, apsirikau,
tikėdamasis tavo paguodos; žalos papūgėlės apkalba mus,
nežinančius, kur dėti savo akis, negirdėjusius paskutinių
žinių apie žuindybes kitame pasaulio gale, niekad nebuvusius
ten, kur gimstama su drabužėliais, ir gal niekad nesap-
navusius, kad galbūt esam kol kas negimę, kad laukiam
savo gimimo, laukiam motinų ir tėvų, kurie dar turi pradėti
mus, kurie dar patys negimę. Sekundė atsisveikinimui:
paskutiniai balsų deriniai, nes priebalsės nebeįstariamos,
nes reikia dainuoti, kad nevertume, nes reikia turėti valios
nesakyti sudiev, nesakyti, kad galbūt daugiau niekad šiame
pasaulyje nesutiksime vienas kito, nelauksime vienas kito
už rankų, nešypsosimės, nelauksime vienas kito užmiršose
autobusų stotelėse ir bibliotekose tarp lentynų – paskutinė
sekundė.

muzika muzika muzika
varpininkas kopiantis laiptais apsidairo
žvakė mirga nuo skersvėjo rodo
prisiminiau šitaip stovėdavau kasdien
užmiršęs kad turiu keliauti pas
sergantį pas laukiančius išmaldos
pas prisikeliančius iš mirties patalo
muzika iš kur ji varpininkas
išsiklauso darsyk atsigrežia
į tamsą kieno akys šitaip žiba
kad norisi verkti liūdeti
pasikarti šėtoniškus poterių
šnibždant norisi keiktis
norisi numaldyti geidulį
kuris taip spaudžia vidurius
taip kankina muzika galiausiai
varpininkas parklumpa mušasi
į krūtinę daužo galvą į akmenines
grindis rekia kažką ko tikrai
nesuprasiu muzika muzika
muzika varpininkas

Nuomonės ir pastabos

Kūryba ir skaitytojai

Draugo kultūrinio priedo šių metų birželio 19 dienos numerį je buvo įdomus Stasio Goštauto straipsnis literatūros mėgėjams („Vertimas, kūryba ir kritika“). Autorius aiškina, kalba apie dabarties kūrybą, kritikuoja, teisi-
na, naujas gaires skaitytojui siūlo. Štai – kiek skaitytojų minčių.
Taip, kūrėjui gyvenamas lai-
kas, mokykla daro didelę įtaką. Bet šito nepaiso skaitytojas, tik žiūri, ar kūrinyje patrauklus. Ka-
dangi šitai retai besitaikoma šiais

gyvenamais laikais, nusivylęs skaitytojas nebesidomi laiko li-
teratūra, menu.

Tikras literatūros mėgėjas nie-
kada nepasitenkina kritiko apy-
braizomis. Jis ieško originalaus
teksto ir perskaitęs susidaro sa-
vo nuomone. Kritikas, nors ir
gerai pasiruošęs savo darbui, gali
būti šališkas. Jis nėra kūrinių
savininkas, gal tik dalinis skai-
tytojo pagalbininkas. Dažnai savo
darbą baigia, tikrai atkreipda-
mas dėmesį į naują kūrinių.

visa pasikeičia visa keičiasi tavo patirtyje sušalus lakstant
be kabelių ir taškų be nieko priemiesčių priemiesčiais lau-
kiant kol kas nors pakvies kol tapsi žiūrėjimo objektu kol
pažvelgs kol žyposis kol sumiš kol išimylės kol nutirps iš
baimės po pirmo žodžio kol vėl nusigręžęs sakys svetimų
kalbų garsus šiandien nevaldysime minčių valandų ne-
valdysime brūkšnių skambančių lyg gluosnių šakos poeti-
niuose prisiminimuose interpretuosime savo susitikimus
išsiskyrimų džiaugsmams kol sniegas nustos snigęs kol
neateis pavasaris kol bažnyčios pramiegos maldų valandas
kol mišios nebeprimins Išganytojo tik mus pačius užstri-
gusius daiktų atspindžiuose atkartojančius veidrodžių
šešėlius pasikartojančius vakar šiandien rytoj sudiev

(dienotvarkė)

nusiprausiu, valgau, sėdu į autobusą, važiuoju, žiūriu pro
langą, saulė, juodaodžiai, hamburgerių kvapas, koka kola,
stotelė, bet ne mano, štai, išlipu, einu, rūkau, geriū sultis,
sėdžiu, skaitau, atidaroma biblioteka, kompiuteris, mano
meilė, ketvirtas aukštas (ir antras), mėginu rašyti šitas
eilutes, bet matau, kad ne kas išeina, jau alkanas, jau
dilgnis paširdy, jau mirties priminimas, kiek dar rašys,
alkanas gyvenimas, raidės, paskui – skausmas, paskui
lietuviški rankraščiai, paskui stotelė, autobusas, ilipiu,
žiūriu pro tamsėjantį langą, spaudžiu signalą – sustoti –
išlipu, darau duris, mano apvertina gūžta, jau vakaras,
jau televizorius, jau tuštuma, jau svetimi balsai, jau
svetimas, bet laukiamas miegas.

pavakare: tuščias downtowno
varpelis virpa aukas renkančio
rankose – išsigelbėk? – nutrypta
žolė, vitrinės – nupoliruok savo
lūpas ir nagus, isistebeilijęs į
kažkieno kojas; praleikia fordas,
sublyksi vienišos akys, mes
iškeliaujame į amžiną užsidarymą:
į ežero pakrantes, į nuosavus
sapnus, juos brangiai parduosime,
į autobusų stoteles, kurios lyg
pasiruošimas anapus

barokas – barokas – barokas – barokas

nevaldomas srautas liesis, kaip tada, kai mokėjau kalbėti,
kaip tada, kai tylintiose gatvėse buvo girdėti numirelių
šnabždesys, kai juodas lietus mane glostė savo šiurkščiom
rankom (taip trivialiai, kaip nusenus ir pervargus meilužė,
taip nemokėšiai), o valtis, užkliuvusi už senų grindinių,
giedojo apie seną jūrėnį, kuris pasiliko užterštoje jūroje,
kad vaiduokliškaį gąsdintų šio pasaulio doruosius; tada
aš stovėjau atsirėmęs griuvančios bažnyčios, kuri užmiršo
savo vardus, savo krikšto datas ir savo kraują, išigėrusį
jos požemius – kartais ji pradeda savo raudas: tada gali
pajusti vyriško prakaito kvapą ir moters menstruacijų
kvapsnius – tada mėnuo nusišypso, klausydamas, kaip
senas kraujas sumyšta su nauju, kaip raukšlėtose rankos,
kadais jau numirusios, ieško poauglės mergaitės krūtų, o
aš vis stoviu – bažnyčia pradeda svyruoti, aš svyruoju su
ja – aš neatsakinėju į praeivių pasveikinimus nei į vėjo
gūsius, kurie taršo mano ilgus plaukus – aš neatsakinėju
į ižeidimus, kurie ateina tvirtai užklijuotuose vokuose su
praeito amžiaus antspaudais; – kai nevaldomas purvino
vandens srautas pasiekia mano krūtinę, – šnabždu,
Euridike, o gal Odete, dabar jau sunku prisiminti, gal Her-
mi, o gal ir Sebastijonai, kas žino, tyliai skiemenuoju tuos
vardus – kol burna prisiemia purvo.

In memoriam: Viktoras Vizgirda

Atsisveikinti su draugu yra lengva, vėl greit pasimatyšime ir vėlėi bičiuliausimės. Bet atsisvir-
ti su draugu yra labai sunku, nes jo vietoje lieka tik tuštuma ir tik kitame pasaulyje, gal net kita for-
ma, vėl susitiksimė. Kaip ispanų viduramžių poetas sakė, mūsų gyvenimas yra kaip upė, kuri teka į marias, t.y. į mirtį, ir nesulaikysime jos upės... nes mes pavargstame gyventi ir pavargsta-
me būti žmonėmis ir mirtis atneša tą taip nelaukiamą poilsį... – bet yra smagu pavargti prieš poilsį... ar ne? ...Čia gal skamba labai prištaringai, bet žmogus priešais mirtį turi jaustis labai prieštaringas, nes viskas, ko jis nori, yra gyventi, niekas nenori mirti, tačiau pats gyvenimas stumia į tą baisią kertę, kurią mes vadiname mirtimi, nors ir nenorime apie tai galvoti.

Stovime prieš mirtį mūsų gerbiamo ir mylimo dailininko, Vik-
toro Vizgirdos, lietuvių meno ve-
terano. Po Čiurlionio nėra jam lygaus mūsų trumpojo meno isto-
rijų. Jis paėmė tą Čiurlionio kūrybinį žibūrį ir perdavė visai naujai laisvos Lietuvos dailininkų kartai, kurią jis taip pozityviai ug-
dė per pastaruosius dvidešimt metų savo entuziazmu, savo su-
pratimu, savo paskaitom ir pasi-
kalbėjimais. Nors Viktoras nebu-
vo meno kritikas ar istorikas, nemėgo rašyti ar šnekėti, jis ge-
rai suprato meno istoriją ir tą

supratimą bandė įdiegti Lietuvos kontekste. Galop kūrėjas yra ver-
tinamas ne tik už savo kūrybą, bet ir už įtaką, palikta savo tautai ir/ar grupei žmonių su tais pačiais interesais. Viktoro palikimas yra milžiniškas ir dar nei-
vertintas, nes dar tam nebuvo laiko istorijos perspektyvoje.

Kai prieš porą metų Viktoras pajuto, kad negali tapti, jis tada nutarė, kad nėra jam ir ko gyventi. Tapyba jam buvo dievas, teptukai – religiniai instrumentai komunikuoti su dievu ir jis tik skubėjo ruošti savo amžinybei, kad niekas jam jos neatimtų ar neiškreiptų. Dėka dr. Jurgio Gimbuto, tėvo Leonardo Andrie-
kaus bei Donato ir Saulės Satų, jis beveik suspėjo savo palikimą sutvarkyti taip, kaip jis norėjo. Net į monografiją, kuri dabar ruošiamą bendromis jėgomis Amerikoje ir Lietuvoje, jis žiūrėjo skeptiškai, nes galvojo, kad per anksti tarti paskutinį žodį. Gal jis buvo teisus... Nes iš visų lietuvių dailininkų Viktoras turbūt vie-
nintelis dar neturintis savo monografijos. (Reikia skirti monografijas, parašytas po dailininko mirties, kaip Galdiko, Valiaus, Augiaus ir dar keletą kitų.) Albu-
mėlio, parašyto Lietuvoje dar ne-
galima laikyti rimta monografija. Tai atsitiko dėl to, kad Viktoras taip norėjo, jis vengė eiti kai kurių kitų mūsų dailininkų keliu su prašmatniomis monografijom,
pilnom tuščių tekstų, prirašytų be saiko ir be mokslo. Tai garbinga išimtis. Net ir čia matyti Viz-
girdos ranka, norint nepapulti į amžinybę sunkeliais.

Dar labai mažai parašyta apie Vizgirdos daile (prabėgom ji mi-

nima Kostkevičiūtės, Korsakai-
tės, Savicko). Jis buvo iš tų nesudėtingų dailininkų, kuriems spalva buvo svarbiau už kompoziciją ir tekstą. Už tai pas jį pilna peizažų, panašių vienas į kitą ir tik subtilios spalvos juos skiria. Paveikslas yra spalva, spalva yra nuotaika ir nėra poezijos, kuri galėtų tai paversti į žodžius. Čia labai tikėtų paties Čiurlionio pasakymas apie savo daile (ci-
tuojau laisvai): „nėra čia ko aiškin-
ti – žiūrėk ir viskas –“. Gamta pas Vizgirdą, kaip pažymėjo Ta-
mošaitis, yra pataisoma. Jis vaikšto po mišką ir iškerta me-
džius ten, kur jam kliudo. Jis prie paveikslų nefilosofuoja, bet stačiai atrenka spalvas ir deda jas ant drobės viena į šimtą kartų. Bet tai nebuvo be vargo. Kiek kartų jis buvo gatavas iš naujo pradėti išskankintą paveikslą ir niekas jo negalėdavo sulaukyti. Užtai tokie švieži jo škiečiai, kurių jis prigaminavo tūkstančiais, per savo keliones po Kaliforniją ir Vilnių. Tai gražūs pavyzdžiai nenukankintos gamtos, kurie iš-
ryškina jo talentą geriau, negu kai kurie portretai, kurių jis per daug nemėgo.

Vizgirdos iškeliamas į kitą pasaulį neturi būti beviltiškas. Palieka jis save, t.y. savo kūrybą, kuri kalbės už jį amžinai. To jis norėjo ir tą jis pasiekė. Gyvybė buvo tik priemonė palikti kūry-
bos pėdsakus tarp savo draugų ir savo bendrų. Lietuvos dailininkų pripažinimas bus jam geriausia amžinybė, vienintelė, į kurią jis tikėjo. Tą privilegiją turi tik kū-
rybingi žmonės ir tai jo kapo len-
ta.

Stasys Goštautas

* Žodis, pasakytas šių metų liepos 11 dieną Cape Cod, Massachusetts, atsisveikinant su a.a. dailininku Viktoru Vizgirda, 1993 m. liepos 10 d. mirusiu po ilgios ligos.

ti skaitytojai (žiūrovai). Laisvoje šalyje subrendęs, talentingas au-
torius be baimės, nedviprasmiš-
kai reiškia savo mintis žodžiais (ar drobie), nepaisydamas reak-
cijos. Moderniame mene ir lite-
ratūroje (ypač poezijoje) yra ryš-
kių bendrų žymų: teorijos nepai-
symas, stoka estetikos, primity-
viškumas, žodžių ar daų krati-
nys. Stebėtojas nepatenkintas, abejingas. Bet štai tau kas nors aiškina, kad nesupranti, tai ver-
tingas kūriny. Tačiau ir liaudies išmintis sako: gera prekė pati save giria. Ir taip skaitytojas ar stebėtojas priprato savyje tyliai apgailestauti, kad autorius nieko geresnio nesukūrė. Tik retas nu-
sivylęs autorius, jog modernus (Nukelta į 4 psl.)

Teologija VIII MKS

Aštuntojo Mokslo ir kūrybos simpoziumo, įvyksiančio šių metų lapkričio mėnesio pabaigoje Čikagoje ir Lemont'e, Teologijos-filosofijos sekcijos organizatorė Aldona Zailskaitė išigijo teologijos magistro laipsnį Catholic Theological Union Čikagoje, specializuodamasi Šv. Rašto srityje. „Draugo“ dienraštyje, kaip redakcijos narė, ji kas savaitę rašo sekmadienio Mišų skaitinių komentarus, o kasdien redaguoja dienraščio pirmąjį puslapį. Šv. Rašto teologijos temomis yra rašiusi *Draugo* kultūriniam priede ir *Laiškuose lietuviams*. Pastaruoju metu įsigijo antrą specialybę dvasinio ugdymo („spiritual direction“) srityje ir teikia dvasinio ugdymosi konsultacijas per Claret Center ir Cenacle rekolekcijų namus Čikagoje. Užklausa Aldoną apie jai patikėtos teologijos ir filosofijos sekcijos programą spėčiai besitartinčiame VIII Mokslo ir kūrybos simpoziume.

— Per praėjusį Mokslo ir kūrybos simpoziumą 1989 metais Jūs taip pat buvote Teologijos sekcijos organizatorė. Kokios temos buvo vystomos ir kokie pasikaitinimai dalyvavo? Ar buvo tais metais programos dalyvių ar klausytojų ir iš Lietuvos? Kokius rūpesčius jie atsinešė ir išreiškė per sekcijos posėdžius?

— Šeštajame Mokslo ir kūrybos simpoziume, vykusiame Čikagoje ir Lemont'e 1989 metais, ką tik prasidėjus Lietuvos atgimimui, aktualiausia tema, tuo metu itin rėšančia visus Lietuvos ir išeivijos teologijos darbuotojus, o taip pat ir visus lietuvių krikščionius — tiek katalikus, tiek ir protestantus, atrodė — „Dabartinio lietuviško šventraščio vertimo problemos ir klausimai“. Tasyk vienas iš JAV presbiterijų protestantų vadovų daug tarpininkavęs lietuviškos tarpkonfesinės Biblijos leidime, savo pranešime apibrėžė šį darbą, iki to laiko atlikta. Senojo Testamento vertėjas profesorius dr. Algirdas Jurėnas kalbėjo apie Senojo Testamento vertimo problemas ir sunkumus, o kun. Antanas Rubšys kalbėjo apie Šv. Rašto aiškinimą ir jo apokaliptinį pradą.

Nors bandėme išskirti prelegentą ir iš Lietuvos, dėl ligos jis negalėjo atvykti. Bet tuomet turėjome dvi teologijos sekcijas. Antrą buvo suorganizavęs kun. Vytautas Bagdanavičius ir joje buvo daugiausia religijos filosofijos temos, surištos su Lietuvos išgyvenimu religinės priepaaidos. Kalbėjo pasaulietis Povilas Vaičekas apie persekiojamo krikščionio išgyvenimus Lietuvoje. Kalbėjo chemikas dr. Adolfas Damušis apie nepriklausomybės laikų katalikybės bruožus. Čikagietis jėzuitas tėvas Petras Daugintis svarstė, kaip Juozas Girniauskas knyga *Žmogus be Dievo* gali būti naudinga netikintiesiems.

Siemet, deja, teisingame suorganizuoti vieną teologijos sekciją. Daugiausia dėl to, kad tuo tarpu aplamai lietuvių tautai dar trūksta aktyvių teologijos mokslininkų išeivijoje. O iš Lietuvos atvykti vieniems nėra lėšų, kiti dar nebaigė studijų. Žinia, atsirado tokių, kurie siūlėsi ir buvo susiorganizavę lėšas, bet jų išsilavinimas neatitiko Vakarų mokslo linio standarto, o ir grynai teologiniu atžvilgiu buvo gana egzotiškas — mišinys religijos, „naujojo amžiaus“ pseudomokslų, neteigiančių nei teologijos, nei filosofijos, nei psichologijos disciplinas. Tai, be abejo, ir yra būdinga Lietuvai šiuo laiku, kada žmonės, tebesimėgaujami neseniai atgauta dvasine laisve, ieško ir tiria plačiai, neturėdami kriterijų atskirti aukšą nuo švino.

— Būtų įdomu, kodėl, atrodo, pirmą kartą per MKS istoriją teologija ir filosofija yra sujungtos i

Aldona Zailskaitė

vieną sekciją? Ar tai buvo padiktuota simpoziumo rengimo sąlygų — patalpų, laiko, etc. ribotumo? Ar nulėmė kokia nors prielaida, kad taip tiksliausia mokslinių požiūrių? Ar nesudaro šitai sunkumų tokios sekcijos organizatoriams?

— I visus Jūsų klausimus atsakymas yra „taip“. Iš tikrųjų, nors aš pati neturiu kompetencijos toje srityje, stebint mokslinį teologijos darbą Lietuvoje, kaip jis atsispindi tokiuose žurnaluose, kaip *Logos*, didžiausia dalis vyksta religijos filosofijos srityje. Ir tai, be abejo, turi pagrindinę svarbą, kai Lietuvos inteligentijai tenka skubiai inkorporuoti Vakarų kultūrai esminį krikščioniškosios filosofijos pagrindą. Bet Vakaruose religijos filosofija, kiek ji yra svarbi kaip mokslinė disciplina, nedominuoja teologijos, kaip Lietuvoje. Tad mums, čia esantiems, sudaryti tokią sekciją gerokai sunkiau. Atvirai kalbant, nežinau, ką būtų galėję suorganizuoti lietuvių filosofai Amerikoje. Bet žinau, kad dr. Kestutis Keblys, manęs prašydamas į teologijos sekciją priimti ir filosofiją, pasakė, jog jei aš nesutikčiau, filosofijos sekcijos iš viso nebūtų.

Aš iš tikrųjų ir nesutikau, nes iš tiesų, šiame krašte teologija krypta labiau į pastoracinę, nei į filosofinę kryptį, o iš ten jau ir turi psichologijos atspalvį. Tad neįsivaizdavau, kaip viename kambaryje galėtų kalbėti ir filosofai, ir teologai — Šv. Rašto mokslininkai.

Bet paskambinus dvieji iš VII MKS teologijos sekcijoje kalbėjusių prelegentų — Šv. Rašto mokslininkui kun. Antanui Rubšui ir Šv. Rašto vertėjui ir etikos profesorui Algirdui Jurėnui, radau, kad abu susidomėję temomis, kurios neišvengiamai turi ir filosofinių atspalvų. Kunigas Rubšys žada kalbėti apie tai, kaip Šv. Raštas aiškina Dievo rūstybę, pasirodantią gamtos nelaimėse ir karuose. Profesorius Jurėnas kalbės etikos tema — apie biologinių-genetinių tyrinėjimų keliamus moralinius klausimus.

Žmogaus kančios suvokties ir skundo jos akivaizdoje tema „Senojo Testamento raudos“ — literatūrinis prototipas“ sutiko kalbėti ir *Draugo* kultūrinio priedo redaktorė Aušrelė Liulevičienė, teologijos ir literatūros studijas ėjusi University of Chicago Divinity School.

— Ir nespėta paklausti, atsakėte pagrindinį klausimą: kas ir apie

jos sekcijos programoje. Atrodo, kad iš tikro daug galvojoje ir buvote siekusi savo organizuojamoje teologijos sekcijoje suteikti progą sklaidyti Šv. Raštą kaip pagrindinį ir tikėjimo, ir žmogiškos pasaulėjautos šaltinį?

— Taip, toks temos išsirutuliojimas, kaip ji čia nurodžiau, turiu pripažinti, mane ir nustebino, ir pradžiugino. Iš tiesų, nors priėjimas prie šių temų bus iš mokslinės perspektyvos, visais atžvilgiais čia mokslas tarnauja ne spekuliacijai — filosofiniam proto „žaidimui“, neturinciam tiesioginio pritaikymo praktiškame gyvenime, o priešingai padeda žmogui mąstyti apie tuos klausimus ir problemas, su kuriomis kasdieniame gyvenime, kasdieninėse žinose per televiziją ir laikraščius susiduriu.

Tad tikimės, kad ir šioje sekcijoje sulauksime daugiau klausytojų, negu paprastai būtų laukiama abstrakčios teologijos svarstybose. Beje, ir platesniame šiuolaikinės teologijos akiraityje etikos kritika kaip tik ir yra vyraujanti — net iki to laipsnio, kad, pavyzdžiui, ligoninės samdo klasiškos ir krikščioniškos etikos — moralinės teologijos specialistus padėti joms risti medicinines etikos klausimus, o kalbėjimas apie Dievo vaidmenį gamtos nelaimių, žmonių „ryškų“ — kaip AIDS, narkomanijos, karų, — akivaizdoje taip pat kelia rimtus iššūkius ne tik filosofijai, bet ypač teologijai.

— Ačiū, Aldona, Jums už pokalbį.

(at / al)

Kūryba ir skaitytojai

(Atkelta iš 3 psl.)

menas (ar muzika) artėja prie civilizizuotų žmonių kūrybos.

Geras vertėjas turi mokėti ne tik kalbas, bet pažinti kūrybos laikotarpio žymes su visais niuansais. Tačiau jis negali naujo teksto kurti, savo paties laiko minčių ir vaizdų jame maišyti. Veikalo būdingas vietas galima atskirai paaiškinti.

Apskritai, grožinė literatūra yra tarytum pramoga laisvalaikui ir ji turi būti maloni, įdomi, pasitenkinimo, pasigėrėjimo jausmus žadinanti. Istorija pažymės kaip 20-ojo amžiaus laimėjimą painius technologinius išradimus, paminės individo laisvės pabrėžimą, tačiau abejotina, ar teigiamai vertins įnašą ir meną ir literatūrą.

Angelė Gailiūnienė
Hartford, Connecticut

Petro Kiaulėno kūrybos paroda Vilniuje

JULIJA MUŠINSKIENĖ

Šių metų gegužės 22 dieną Lietuvos dailės muziejuje atidaryta Petro Kiaulėno (1909-1955) kūrinių paroda. Visi Vilniuje eksponuojami kūriniai — 22 tapybos drobės ir 11 piešinių — dailininko našlės Vassios Kiaulėnienės dovana Lietuvai, kuriuos ji pati atvežė į Vilnių. Kūrybos ekspoziciją papildo įvairių metų dailininko nuotraukos.

I parodos atidarymą iš New York'o atvyko ir dailininko dukra Laura, dalyvavo jo seserys Vincenta Vilkinė iš Vilniaus, panevėžietė Paulina Kiaulėnaitė ir Elzė Vilkinė su dukra Marija, atvykusios iš Čikagos.

Kankliai, senosios Rotušės skliautuose jau daug kartų sveikinę išeivijos dailininkų parodas, šįkart sukančiavo ligšiol Lietuvoje nepažinto tarptautinio masto kūrėjo Petro Kiaulėno atminimui. „Girdėdavom, skaitydavom apie grįžtančius Lietuvos vaikus ar jų kūrybą ir sielodavomės — atrodė, kad mūsų brolis dingęs amžinai“, — kalbėjo Petro Kiaulėno sesuo Vincenta Vilkinė, paskutinį kartą brolių mačiusi 1939 metais po vasaros atostogų išvykstant į Paryžių, bet nepamiršusi jo siekio dirbti ir gyventi Tėvyneje.

Sugrįžti Lietuvon jam pačiam nebuvo lemta. Baigęs Kauno meno mokyklą, su Svetimio ministerijos stipendija 1934 metais išvyko į užsienį, studijavo Romoje, vėliau Paryžiuje, kur 1942 metais įgijo architektūros diplomą ir teisę dirbti Paryžiuje. Nuo to laiko atsidėjo tapybai, surado savo stilių, dalyvaudamas parodose, susilaukė Paryžiaus kritikų pripažinimo. Po 1946 metais Chardin galerijoje surengtos parodos Tuebingene, Vokietijoje, (1948) išėjo jo kūrybai skirta Maurice Scherer monografija. Netrukus po šios parodos iš karo nualintus Prancūzijos su šeima persikėlė į JAV, iš pradžių į Floridą, vėliau Čikagą, nuo 1952 metų gyveno New York'e. Atvykęs Amerikon, tuoj išgirdo, kad serga leukemija. „Žinodamas, kad laiko nebėr, kad nepašildyti, jis dirbo su kažkokiu neįsivaizduojamu ištikimumu. Ir jam sekėsi, jis žinojo, kad kiekvieną dieną tapo geriau — o tai yra daug stipriau, nei mirties baimė. Atsisveikindamas su gyvenimu, jis kūrė paveikslus, pilnus gyvybės ir saulės. Paskutinį kartą mačiau jį 1955 metų vasarą tapant dailininko Adomo Varso portretu. Po kiek laiko grįžęs į New York'ą, sužinojau, kad Petro Kiaulėno jau nebėra“ — parodos atidaryme prisiminė dailininkas Pranas Lapė, bendravęs su Petru Kiaulėnu paskutinius trejus jo gyvenimo metus. Po dailininko mirties jo kūrybiniam palikimui Farmingville, N.Y. (apie 60 mylių nuo New York'o miesto) iškilo galerija-studija, kurią suprojektavo ir savo rankomis pastatė dailininko našlė architektė Vassia Kiaulėnienė.

Petro Kiaulėno kūrybos dalelė Lietuva grįžta, praėjus beveik keturiems dešimtmečiams po dailininko mirties. Iki tol čia neturėta jo kūrinių. Nežinoma, kur dingę ir Kauno meno mokykloje nei ja baigus sukurti dailininko darbai. Lietuvoje gyvenančių seserų mėginimai ieškoti ankstyvųjų brolio kūrinių Kaune, jo paties laiškuose iš Paryžiaus nurodymo vietoje, nebuvo sėkmingi. Nedaug būta ir žinių apie jį. Jaunimas, godžiai skaitęs aštunto dešimtmečio pradžioje pasirodžiusias vestines Henri Perruchot knygas apie prancūzų impresionistus, deja, net neįtarė esant šio išklausyto, kuris, anot amerikiečio kritiko Gordon Brown, tęsė

impresionizmą savaip, su moderniu pajautimu ir savo idėjomis bei spalviniais pasiekimais siekia daugiau, nei impresionizmas. Dabar sunku net įsivaizduoti, kokią samyši mūsų pokarinės dailės „ansta“ būtų sukelusi žerinti, laisva Petro Kiaulėno tapyba penktame dešimtmetyje ar išslyk po dailininko mirties. O kaip tik šiam mūsų dailės istorijos tarpsnyje jai priklausys iškiliausia vieta. Bet tai jau dailės istorikų duona.

Ilgai trukęs Petro Kiaulėno kūrybos kelias namo prasidėjo, žinoma, ne šiomet. Rūpintis atverti Lietuvai talentingo, anksti užjūriose mirusio dailininko kūrybą Lietuvos dailės muziejaus direktorių Romualdą Budrį ragino dar šviesaus atminimo Mykolas Žilinskas. Kontaktų su dailininko šeima muziejus jau seniai mėgino ieškoti per atvykstančius Lietuvon išeivijos menininkus. Pasidalinti su Lietuva dailininko kūrybinio palikimo Vassia Kiaulėnienę visą laiką skatino dailininkas Pranas Lapė. Bet tik prieš porą metų, Budriui lankantis New York'e pas Aleksandrą ir Vytautą Kašubas, prasidėjo konkreti kalba su Vassia Kiaulėnienė dėl šios parodos Vilniuje. Matyt, jai iš tikrųjų buvo sunku skirtis su kūriniiais, kurie neabejotinai yra ir jos gyvenimo dalis (ji sako turinti apie 200 kūrinių, dar apie 150 yra privačiose kolekcijose; po vyro mirties nė vieno jo kūrinio nėra pardavusi). Bet, kai apsisprendė, padarė viską, kas įmanoma, negailėdama nei lėšų, nei laiko. Užsakė Paryžiuje tokius pat puošnius Barbizono rūmus, kuriuose eksponuojami 46 dailininko kūrinių jos pastatytoje galerijoje, ir parsisidino į Vilnių. Atinkusios Lietuvai paveikslus (vienas tapytas Paryžiuje, visi kiti Amerikoje), pati juos atvežė, aktyviausiai talkino, čia ruošiant ekspoziciją. Atvežė ir leidinių apie Petrą Kiaulėną — minėtąją Maurice Scherer monografiją, pomirtinę dailininko parodą Paryžiuje 1957 metais lydėjusį katalogą su Joseph Pichard straipsniu „Kiaulėnas ir Paryžiaus mokykla“ bei reprodukcijų albumą (1958) su amerikiečių meno istoriku Gordon Brown įvadu, taip pat 1985 metais Čikagoje, M. K. Čiurlionio galerijoje surengtos memorialinės parodos (vienintelės Petro Kiaulėno parodos Amerikoje) katalogą. Vassia Kiaulėnienė pasirūpino išleisti New York'e ir šiai parodai skirtą spalvotą leidinėlį su dovanojamų kūrinių sąrašu ir užsienio menotyrininkų straipsnių apie Petrą Kiaulėną ištraukomis.

Prancūzų ir amerikiečių kritikų vertinimai, matyt, įtakos ir mūsų požiūriui į Petro Kiaulėno kūrybą, juo labiau, kad, pasak Prano Lapės, tokių žerintų, švairių spalvų ir laisvo, gyvo po

tėpio Petro Kiaulėno tapybos lyg ir nėr greta ko čia pastatyti — už mūsų impresionistus jis nuejęs toliau — link ekspresionizmo. Tačiau įsigilinęs, lygines Kiaulėną su Paryžiaus mokykla, Lapė, skirtingai nuo užsienio kritikų, netapatina su jo prancūzais: „Petro Kiaulėno mokytojų buvo devyniolikto šimtmečio akademinių krypties tapytojas Petras Kalpokas, išmokęs jį tapyti toninėmis gradacijomis principu, spalvinant jau visai baigtą piešinį. Petras Kiaulėnas neatsisakė šio principo, tik sujungė jį su gana vėlyu jo gyvenime atrasta prancūzų impresionistų šviesos spalvos teorija. Jo teptukas, sekdamas krentančią šviesą, sukūrė naujo tipo tarybos būdą, kurio jis visa laiką ieškojo. Iš čia tas spalvos vaizkumas ir judėjimas, kurio Kiaulėnas pratęsė impresionistų atradimus. Perfrazuojant Pissaro, galima pasakyti, kad Petro Kiaulėno tapyba yra impresionistinė poezija, parašyta ekspresionistiniu rankraščiu“.

Didelio menininko gyvenimą dažnai lydi legendos. Atrodo, kad jos šiek tiek gaubia ir trumpą Petro Kiaulėno biografiją — archyvinis dailininko palikimas buvo išsklidęs šiaip ir anapus, artimiau jį pažinoję žmonės mena tik atskirus jo gyvenimo tarpsnius Kaune, Vakarų Europoje ar JAV. Kai ką iš dailininko biografijos, matyt, paaiškintų Vassios Kiaulėnienės atsiminimai, kuriuos ji buvo pradėjusi rašyti, bet, užsiėmusi kūrybinio darbu architektūroje, sako atidėjusi į šalį.

Laimė, dailininko artimieji išsaugojo pluoštus jo laiškų. Atida-

Petras Kiaulėnas (1909-1955)

Vytauto Maželio nuotrauka

rant paroda *Kultūros barų* žurnalo dailės ir architektūros redaktorė Laima Kanopkienė pristatė du naujausius žurnalo numerius su Petru Kiaulėnui skirtomis publikacijomis; dailininko laiškų ir prisiminimų apie jį žurnalas spausdins dar visus šiuos metus. Išlikęs ir dailininko dienoraštis, rašytas 1943 metų lapkričio-gruodžio mėnesiais Paryžiuje, kurį ketina spausdinti žurnalas *Krantai*. Dailininko artimųjų ir bičiulių išsaugotas jo dokumentinis palikimas menotyrininko Vidmanto Jankausko rūpesčiu sukauptas ir perduotas Literatūros ir meno archyviui Vilniuje. Tikimės, kad tyrinėtojų dėmesys neišvės.

Tikimės, kad ir ši nedidelė Petro Kiaulėno kūrybos dalis nebus vienintelė ir paskutinė, grįžusi į Lietuvą. „Manau, kad aš čia ne paskutinį sykį“ — per parodos atidarymo iškilmes lietuviškai pasakė nuostabią graikę Vassia Kiaulėnienę. Beje, lietuviškai ji kalbėjo ir per spaudos konferenciją, prisiminė savo pirmąją viešnagę Lietuvoje 1939 metais, kai čia susituokė su Petru Kiaulėnu, papasakojo, kaip pati statė galeriją vyro kūrybiniam palikimui, kurią per dvidešimt metų aplankė daug amerikiečių, bet, deja, ne daugiau, kaip dvidešimt lietuvių.

Muziejuje, Vilniuje, į Petro Kiaulėno parodą eina ir eina dailininkai, menotyrininkai, jo kūrinių žavisi muziejaus lankytojai iš Lietuvos ir turistai iš viso pasaulio. Po parodos dailininko kūrinių įsilies į Nacionalinės lietuvių dailės galerijos ekspoziciją.

Petro Kiaulėno žmona Vassia ir dukra Laura (dešinėje) su Ona ir Stasiu Bačkiais (kairėje) per Petro Kiaulėno parodą ekspozicijos salėje, Lietuvos dailės muziejuje, Vilniuje.

Antano Lukšėno nuotrauka